

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne.

Viite:

Imppola, J. 2020. Rahojen keräilyn ABC, osa H : H niin kuin Hampuri. Keräilyuutiset 31 (3), 22 - 27

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Rahojen keräilyn ABC, Osa H

H niin kuin Hampuri

Hampuri on ollut jo keskiajalta lähtien hyvin merkittävä satama- ja Hansakaupunki, jolla oli aikoinaan vapaan hansakaupungin (Frei Hansestadt) asema, joka jatkuu nykyisinkin osavaltion asemana. Elbe- ja Alsterjokien liittymäkohta oli luonteva paikka kaupankäynnille ja alun väkivaltaisten vaiheiden jälkeen rakennutti arkkipiispa Adaldag 900-luvun alussa paikalle tanskalaisten viikinkien hävittämän asutuksen paikalle uuden linnoituksen, jonne muutti käsityöläisiä ja kauppiaita. Linnoitukselle myönnettiin kaupankäyntioikeudet vuonna 937, mitä voidaan pitää Hampurin kaupunkihistorian lähtökohtana.

Johtuen nopeasti merkittäväksi kasvanneesta kaupallisesta ja poliittisesta asemastaan ryhdyttiin Hampurissa myös lyömään rahaa jo keskiajalla.

Rahanlyönti alkoi, kuten muuallakin Euroopassa, vanhasta roomalaisesta denariuksesta pohjautuvien pienten hopearahojen (denar, penny, pfennig) lyönnillä. Niitä löivät jo 900-luvun lopulla Ala-Elben alueen hallitsijat

Hopeadenari/pfennig noin vuodelta 835. Lyöty frankkien kuninkaan Ludvig Kainiin (814-840) toimesta. Paino 1,30 grammaa, arvo noin 500 €. Kuvalähde: <https://www.numisbids.com/sales/hosted/emporium/089/image01599.jpg>

Hopeadenari noin vuosilta 1025 – 1035. Lyöty Jeverin hallitsija Dietmarin toimesta. Paino 1,09 g, arvo noin 150 €. Kuvalähde: https://img.ma-shops.com/arto/pic/1751_au419246-copy_c.jpg

1000-luvun alku oli Hampurille myrskyisää aikaa ja sen herruus oli maallisen ja hengellisen vallan taisteluiden vuoksi hyvin vaihtelevaa.

Vuodesta 1201 vuoteen 1227 Hampuri oli Tanskan hallinnassa. Tuona aikana Hampurin itsenäistyi ulko- ja kauppapoliittisesti muun muassa Lyypekin kanssa sdolmitun kauppaliiton myötä. Kaupunkioikeudet Hampuri sai Tanskan kruunulta vuonna 1220.

Holstein-Schauenburgin kreivi Adolf III:n aikainen Hampurissa noin vuonna 1189 - 1201 lyöty hopeinen brakteaatti, paino 0,49 g. Arvo noin 500 €. Huomatkaa Hampurin rahoille tunnusomainen kolmitorninen portti. Kuvalähde: <https://img.ma-shops.com/knopik/pic/190418001bz.jpg>

Tanskan kuningas Valdemar II:n aikainen Hampurissa noin vuonna 1201 - 1202 lyöty hopeinen brakteaatti, paino 0,67 g. Arvo liki 2 000 €. Kuvalähde: <https://www.numis-bids.com/sales/hosted/bruun/874/image00040.jpg>

Varsin lyhyeksi jäänyt tanskalaismiehitys päättyi heinäkuun 22. päivä vuonna 1227, jolloin tanskalaiset karkotettiin Hampurista Bornhövedin taistelun seurauksena, jossa saksalaisten prinssien liittouma löi tanskalaiset. Hampurin hallitsijaksi nousi Holstein-Schauenburgin kreivi Adolf IV, ja olojen vakiinnuttua alkoi Hampurin talouselämä uuden nousun. Kauppakiltoja perustettiin ja ulkomaankauppa lähti kasvuun kaupunkiin saapuneiden ulkomaalaisten kauppayhtymien myötä.

Vuonna 1270 laadittiin Hampurin itsenäisyyden vakiinnuttanut Ordeelbook, johon kirjattiin poikkeuksellinen vapaan kaupungin (Frei Stadt) määräite. Hampurin logistisesti ainutlaatuinen sijainti lähellä Pohjanmeren ja Itämeren kauppareittejä loi kaupungista nopeasti merkittävän satama- ja kauppakaupungin. Hampurin ja Lyypekin liittouduttua vuonna 1241 sai alkunsa kauppakaupunkien Hansaliitto. Erityisen merkittävää

Hampurin ja koko Hansaliiton kasvulle ja kukoistukselle olivat Pohjanmeren ja Itämeren kalastuksen sekä sisämaasta rannikolle tuodun suolan kaupan kontrolli.

Katolisessa maailmassa oli tiukkojen lihansyönttiä rajoittavien paastosäännösten vuoksi jatkuvaa kysyntää suolakalal-

le, mikä loi muun kaupankäynnin ohella kalan ja suolan kauppaa hallitsevalle Hansaliitolle keinot ainutlaatuisen vaurastumiseen. Rahataloudellisesti merkittävä askel Hampurille oli vuonna 1255 käyttöön otettu yhteinen valuutta Lyypekin kanssa.

Hampurissa vuonna 1255 lyöty hopeinen 'Hohlpfennig' eli ontto penninki. Paino 0,67 g. Arvo 50 €. Tämän rahan lyöntiaikaan maksoi kana 4 penninkiä ja lehmä 180 penninkiä. Kuvalähde: <https://www.numisbids.com/sales/hosted/emporium/089/image01607.jpg>

Virallisesti Hampuri liittyi Hansaliittoon vuonna 1321, minkä seurauksena siitä tuli johtava kauppakaupunki Itämeren ja Pohjanmeren välisellä vyöhykkeellä. Hansaliitto varmisti Hampurille toimivat kauppareitit ja edisti uusien reittien syntymistä. 1300-luvun loppupuolella Hampuri kasvoi myös siten, että siihen liittyi useita lähikaupunkeja ja sen satamaa kasvatettiin. Rahanlyönti kuitenkin koostui pieniarvoisista brakteaateista ja 1 – 4 pfennigin hopealanteista 1300-luvun lopulle asti.

Hampurin ensimmäinen perustuslaki tuli voimaan 1410. Maailman rahaolojen parannuttua suurten eurooppalaisten kulta- ja hopealöytöjen ja myöhemmin Amerikan löytöretkien myötä vilkastui myös kauppa ja tarve suurempiarvoisille rahoille oli ilmeinen.

Hampurin ensimmäinen suurempi hopearaha eli vuonna 1370 lyöty 4 pfennigin arvoinen witten. Paino 1,32 grammaa ja arvo noin 200 €. Rahan lyöntiaikana maksoi manteli 16 penninkiä eli 4 witteniä. Kuvallähde: <https://www.numisbids.com/sales/hosted/emporium/089/image01575.jpg>

Hansaliiton kauppakäytävä Novgorodista Lontooseen ja Hampurin asema siinä. Kuvallähde: http://bergen.hanseatic-league.com/images/hansa_route.jpg; kuvan käsittely: Jorma Imppola

1 kultaguldenin (240 pfennigiä) Sigismund von Luxemburgin nimissä ajanjaksona 1436 - 1347 lyöty kultaraha, paino 3,23 g. Arvo noin 1 000 €. Rahan lyöntiaikaan oli rakennusmiehen päiväpalkka noin 32 penninkiä, eli raha vastasi noin 8 päivän palkkaa. Kuvalähde: https://img.ma-shops.com/raffler/pic/31153_w2434_g.jpg

Viimeisen Schauenburg-suvun edustajan kuoltua 1459 kaupunki joutui jälleen tanskalaishallintaan, joka päättyi vuonna 1510, kun siitä tuli vapaa keisarikaupunki. Kaupungin johto omaksui 1520-luvulla kiivaiden uskonpuhdistuksen vuosien myötä luterilaisuuden, mikä sai monet protestanttien pakolaiset ulkomaita myöten hakemaan turvaa Hampurista. Hopean maailmanlaajuisestikin parantunut saatavuus johti yhä suurempien rahayksiköiden käyttöönottoon, ja jo 1400-luvun loppupuolella alkoi maa toisensa jälkeen lyödä suuria thaler-rahoja.

Näin tehtiin myös Hampurissa, joka aloitti omien kokonaisten thaler-rahojen lyömisen vuonna 1553. Tätä ennen oli lyöty vain 1/2, 1/3, ja 2/3 thalerin rahoja. Hampurissa oli otettiininkin käyttöön hopeathaleriin perustuva rahajärjestelmä, jossa 1 thaler = 2 mark = 32 schilling = 96 witten = 192 blaffert = 384 pfennig = 768 scherf. Käytössä olevista kultarahoista vastasi goldgulden 3,25 thaleria ja dukaatti 3,5 thaleria.

Hampurin thaler vuosiluvulla 1553. Näitä rahoja lyötiin tällä vuosiluvulla vuosina 1553 - 1562. Rahan paino on noin 28,7 grammaa ja halkaisija noin 40 mm. Hopeataalerilla sai 32 kiloa voita, 2 tynnyriä olutta tai 6 paria kenkiä. Rahan arvo on noin 600 €. Kuvalähde: http://www.coinfactswiki.com/w/images/4/4a/Hamburg_Kunker_263-00174q00.jpg

Hampurin rahanlyönti huipentui 1/4, 1/2 ja 1 portugalöser -arvoisten kultarahojen lyömiseen vuonna 1578 - 1582. Monissa Euroopan maissa lyötiin 1500-luvun loppupuolelta lähtien portugalöser -nimisiä näyttäviä kultarahoja, jotka olivat tarkoitettut ensisijaisesti edustuskäyttöön. 1 portugalöser vastasi kymmentä kultadukaattia, josta oli tullut eurooppalainen kulrahastandardi.

1 portugalöser, lyöty vuosina 1578 - 1582. Paino 35,43 grammaa. Erittäin harvinainen, hinta 110 000 €. Kuvalähde: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/de/b/b2/M%C3%BCnze_Gold_Portugal%C3%B6ser_Hamburg_1574.jpg

1 portugalöser, lyöty vuosina 1578 - 1582. Paino 35,43 grammaa. Harvinainen variantti, jonka tornipuolella ovat kaikki N-kirjaimet kaiverrettu väärin päin, hinta 60 000 €. Rahasta Kuvalähde: <https://www.numis-bids.com/sales/hosted/spink/344/image00040.jpg>

Vuonna 1558 oli Hampurin talouselämä jo niin kehittynyt, että sinne perustettiin pörssi.

1600-luvulla Hansaliitto menetti uuden ajan myötä yhä enemmän merkitystään ja Hampuri joutui tasapainoilemaan Tanskan, suurvallaksi kohonneen Ruotsin ja Saksan valtakunnan välissä. Kaupunki kykeni kuitenkin pitämään elinvoimaisuutensa yllä käymällä kauppaa uuden ajan siirtomaamaitien Espanjan ja Portugalin kanssa. Tanska ja Ruotsi hyödynsivät uutta tilannetta vaatimalla Hampurilta veroluonteista rahallista korvausta vapaudestaan. Tästä erityislaatuudesta tilanteesta oli Hampurille se etu, että se välttyi tämän ”maksetun rauhan” avulla kolmekymmentävuotisen sodan tuhoilta ja rasituksilta - toisin kuin monet muut saksalaiset kaupungit, joita erityisesti Ruotsin armeijat tuhosivat ja ryöstivät.

Hampurissa astui voimaan vuonna 1712 uusi perustuslaki, jolla haluttiin lopettaa valtataistelu kaupunginraadin ja kaupungin asukkaiden välillä. Vuosisatain kiista Tanskan kanssa päättyi vuonna 1768 solmittuun Gottorpin sopimukseen. Vuonna 1769 Tanska virallisesti tunnusti Hampurin aseman vapaana valtakunnan kaupunkina.

Napoleon Bonaparten viimeinen sotaretki Saksaan kohteli Hampuria kaltoin. Kaupunki kärsi pahoin ja se oli 1806 – 1814 Ranskan hallinnassa. Saksalaishallinnon palattua otettiin Hampurissa vuonna 1819 otettiin virallisesti käyttöön nimi Frei und Hansestadt Hamburg.

Erittäin suotuisa talouskehitys pysähtyi toukokuun 1842 suureen tulipaloon,

mikä käytännössä tuhosi kantakaupungin kaikki ennen paloa rakennetut rakennukset. Saksalaisella tarmokkuudella raunoista kuitenkin noustiin ja 1800-luvun jälkipuolisko olikin Hampurin historian nopein kasvukausi ja Atlantille suuntautunut kauppamerenkulun kasvu ja Amerikan siirtolaisuusliikenne teki siitä Euroopan kolmanneksi suurimman sataman. Vuonna 1847 perustettiin Die Hamburg-Amerikanische Packetfahrt-Actien-Gesellschaft HAPAG, josta kasvoi pian maailman suurin laivanvarustamo. 1800-luvun puolivälistä alkaen miljoonat siirtolaiset muuttivat Euroopasta Pohjois-Amerikkaan HAPAG:in aluksilla.

Hamburger Börse. Puinen rakennus antoi kauppiaille mainiot kaupankäynnin puitteet. Ennen pörssirakennusta oli kauppaa käyty ulkosalla mukulakivitorilla. Kuvan puinen rakennus avattiin vuonna 1583 ja se tuhoutui Hampurin suurpalossa 1842. Kuvälähde: <http://www.hamburger-boerse.de/files/content/galerie/Alte-Boerse-1.jpg>

Hampurin ducat vuodelta 1811. Paino 3,49 grammaa, arvo noin 800 €. Hampuri löi ensimmäiset dukaattinsa jo 1490-luvun lopulla ja lyönti jatkui läpi vuosisatojen, olihan dukaatti kansainvälinen kauppaväline. Ranskalais miehityksen aikana alkoi Hampurissa Alankomaiden dukaattia mukailevien dukaattien lyönti, joka jatkui pienin muutoksin vuoteen 1872 asti. Kuvälähde: <http://www.coinhirsch.de/AUDaten/319-320/WWWOut/01475-WWW.jpg>

HAPAG 20 miljardia markkaa 25. 10. 1923 inflaatioaseteli.
Arvo noin 10 €. Kuvan käsittely ja muokkaus: Jorma Imppola

Hampuri kuului vuosina 1815 – 1866 Saksan Liittoon ja vuosina 1866 – 1871 Pohjois-Saksan Liittoon, kunnes liittyi rautakansleri Bismarckin “raudalla ja verellä” luomaan Saksaan vuonna 1871. Vuodesta 1888 oli Hampuri myös osa Saksan tulliunionia. Hampuri liittyi myös Saksan yhteiseen rahajärjestelmään, jonka perusta oli kultakantainen markka, joka jakautui 100 pfennigiin. 1, 2, 5, 10, 20, 25 ja 50 pfennigin sekä 1 markan rahat olivat yhtenäiset kaikissa osavaltioissa, ja niitä ryhdyttiin myös lyömään Hampurin rahapajassa (tunnus J) vuodesta 1875 alkaen. Vuosina 1873 ja 1874 lyötiin

Hampurin 10 markkaa 1873, lyöty Hannoverin rahapajassa. Paino 3,982 grammaa. Hyvin harvinainen, arvo noin 5 000 €. Kuvalähde: https://img.ma-shops.com/kohlross/pic/41517_261-5701-1pl2-2-j_206.jpg

Hampuri ½ miljoonaa markkaa elokuu 1923. Arvo jokusen euron. Kuvalähde: <https://en.numista.com/catalogue/photo16195.jpeg>

Hannoverissa 10 markan kultarahoja Hampurin tunnuksin. Vuonna 1875 aloitettiin Hampurin rahapajassa myös 5 markan hopearahojen sekä 20 markan kultarahojen lyönti. 2 markan hopearahojen lyönti alkoi vuonna 1876 ja sarjan viimeisteli 3 markan hopearahojen lyönti, joka alkoi vuonna 1908.

Hampurin omien rahojen lyönti päättyi vuonna 1914 lyötyihin 2 ja 3 markan hopearahoihin. Vuodesta 1915 näihin päiviin asti on Hampurin rahapajassa lyöty niin keisarikunnan, Weimarin tasavallan, 3. valtakunnan ja liittotasavallan käyttörahoja rahapajatunnuksella J – niin myös nykyisiä Saksan euronahoja.

Viimeiset yksinomaan hampurilaiset metallirahat olivat Hampurin 200 000 ja ½ miljoonan markan alumiinirahat elokuulta 1923 sekä Hampurin senaatin valtuuttamat ja Hamburgische Bank von 1923 A.G.:n lyöttämät alumiiniset, ilmeisesti Yhdysvaltain dollariin sidotut 1/100, 5/100 ja 1/10 Verrechnungsmarke:n alumiinirahakkeet, joita lyötiin vuonna 1923.

Saksan sotavuosien 1914 – 1918 ja inflaatiovuosien 1919 – 1924 aikana painattivat Hampurin kaupungin lisäksi lukuisat hampurilaiset pankit, yritykset ja yhteisöt omia seteleitään, jotka tarjoavat todella mielenkiintoisen keräilyalueen.

Jorma J. Imppola, SeAMK